

УДК 658.1-049.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.80-38>

Хаванов А.В.

кандидат економічних наук,
директор з комплаєнсу АТ «Укрпошта»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9755-3420>

Khavanov Artem

Candidate of Economic Sciences,
Director of Compliance JSC “Ukrposhta”

**ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ
ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ**

**THE IMPACT OF CORRUPTION ON THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS
AND COMPETITIVENESS OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE
IN THE CONTEXT OF POST-WAR ECONOMIC RECOVERY**

У статті здійснено комплексне дослідження впливу корупції на інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання України в умовах післявоєнного відновлення національної економіки. Обґрунтовано, що корупція виступає деструктивним чинником, який підвищує інвестиційні ризики, підриває довіру до державних інституцій, знижує передбачуваність регуляторного середовища та спотворює ринкові механізми конкуренції. Це призводить до втрати ефективності, зменшення інноваційної активності підприємств та відтоку капіталу. На основі теоретико-методологічного аналізу та емпіричних даних доведено, що зниження рівня корупції здатне істотно прискорити притік іноземних інвестицій, сприяти розвитку відкритої конкурентної економіки та зростанню продуктивності бізнесу. У статті запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо інституційного посилення антикорупційної інфраструктури, цифровізації процедур відновлення, запровадження прозорих механізмів фінансового контролю й створення рівних правил гри для всіх учасників ринку як основи сталого економічного зростання України.

Ключові слова: корупція, інвестиційна привабливість, конкурентоспроможність, післявоєнне відновлення, економічна безпека, прямі іноземні інвестиції, антикорупційна політика, інституційне середовище.

This article examines the systemic impact of corruption on the investment attractiveness and competitiveness of business entities in Ukraine during the post-war economic recovery. Corruption is conceptualized as an institutional distortion that increases transaction costs, reduces the expected return on investment, and distorts competitive market mechanisms by creating barriers to entry and eroding trust in public governance. Based on a comprehensive theoretical and methodological framework and empirical modeling, the study demonstrates that even moderate improvements in anti-corruption performance may lead to a significant rise in foreign direct investment inflows and enhanced firm-level productivity. The paper employs international indices, macroeconomic data, and econometric estimates to quantify the negative correlation between perceived corruption and investment volumes. It further outlines the mechanisms through which corruption hampers competition by fostering monopolistic structures, suppressing innovation, discouraging new market entrants, and privileging rent-seeking behaviors over operational efficiency. Corruption also skews resource allocation within the post-conflict recovery process, undermining the credibility of state institutions and increasing risks for both domestic and foreign investors. The findings confirm that corruption is not merely a moral or legal issue but a key structural barrier to sustainable development, economic modernization, and integration into global value chains. Policy recommendations include strengthening judicial independence, expanding digital governance tools, ensuring transparency in the allocation of recovery funds, institutionalizing open public procurement platforms, and reinforcing multi-level accountability mechanisms. These measures are critical for Ukraine to attract long-term investment, stimulate economic resilience, restore investor confidence, and enhance the global competitiveness of its private sector.

Keywords: corruption, investment attractiveness, competitiveness, post-war recovery, economic security, foreign direct investment, anti-corruption policy, institutional environment.

Постановка проблеми. Повоєнне відновлення економіки України висуває безпрецедентні вимоги до обсягів внутрішніх і зовнішніх інвестицій. За оцінками Кабінету Міністрів України, лише початковий етап реконструкції потребує понад 750 млрд доларів США, і ця сума постійно зростає [2]. Світовий банк прогнозує, що загальна потреба у фінансуванні процесів відбудови у наступне десятиліття може сягнути 500 млрд доларів [6]. У цьому контексті залучення приватного та іноземного капіталу є критично необхідною умовою економічного відновлення та зростання [2]. Втім, саме на цьому етапі корупція постає як ключовий бар'єр на шляху мобілізації ресурсів розвитку [2].

Корупція в Україні має стійкий, хронічний характер і становить одну з найглибших загроз соціально-економічній трансформації. Згідно з даними Transparency International, у 2024 році Україна отримала 35 балів зі 100 у рейтингу індексу сприйняття корупції, що відповідає 105 місцю серед 180 країн світу [8]. Попри реалізацію низки інституційних реформ після 2014 року – створення антикорупційної інфраструктури, впровадження електронних закупівель, відкриття даних – рівень довіри до держави залишається низьким. Щорічні втрати економіки через корупцію, за оцінками експертів, становлять десятки мільярдів доларів США [2] – капітал, що не потрапляє в інвестиційний обіг.

Топ-корупція та захоплення державних інститутів квазі-олігархічними структурами формують середовище недобросовісної конкуренції, стримують інноваційний розвиток і погіршують інвестиційну привабливість країни [2]. Іноземні інвестори нерідко зіштовхуються з «рентовизначальними» державними посадовцями, вимушені давати хабарі або покладатися на нефункціональну судову систему, неспроможну забезпечити захист прав власності [4]. У результаті багато з них ухвалюють рішення відкласти або повністю уникати вкладень в українські проекти.

Корупція в умовах повоєнного відновлення набуває не лише економічного, а й політичного значення, оскільки її присутність безпосередньо впливає на суспільну довіру та соціальну злагоду. Відповідно до даних соціологічного опитування 2023 року, 73% громадян і 80% підприємців вважають загрозу відновлення корупційних практик під час реалізації планів реконструкції більш серйозною, ніж навіть ризик повторної ескалації бойових дій [6].

Отже, корупція не лише блокує потенційні потоки інвестицій, а й руйнує довіру до державних інститутів, унеможливаючи реалізацію системних змін. Саме тому актуалізується складне міждисциплінарне завдання: дослідити механізми впливу корупції на інвестиційний клімат і конкурентоспроможність українських суб'єктів господарювання в період післявоєнного відновлення, а також окреслити дієві інструменти нейтралізації цих негативних ефектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у теоретичне дослідження проблеми впливу корупції на забезпечення економічної безпеки держави зробили вітчизняні та іноземні вчені, зокрема: Гулак О.В., Курило В.І., Нікольчук Ю.М., Лопатовська О.О., Самодай В., Ковтун Г., Хуарес-Гарсія М.І. Однак, вплив корупції на систему економічної безпеки держави та механізмів її нейтралізації потребує подальших досліджень.

Вплив корупції на економічне зростання та інвестиційні процеси вже тривалий час є предметом пильної уваги з боку наукової спільноти. Накопичені емпіричні та теоретичні дані підтверджують стабільно негативний характер цього явища. Згідно з результатами міждержавних порівняльних досліджень, зростання індексу сприйняття корупції на 1 пункт асоціюється зі скороченням частки інвестицій у ВВП та зниженням темпів приросту реального ВВП [3]. У випадку України Міжнародний валютний фонд моделює, що зменшення рівня корупції до значень, характерних для країн Центрально-Східної Європи, могло б пришвидшити зростання реального ВВП на 0,8% щороку [3].

Окрім цього, згідно з даними МВФ, зниження інституційного тиску з боку корупційних практик сприяє додатковому щорічному приросту обсягу реальних інвестицій приблизно на 4% [3]. Ці висновки підтверджуються фундаментальними працями П. Мауро та інших дослідників, які доводять системне гальмування інвестиційної активності та зниження продуктивності у корумпованих економіках.

У фокусі сучасних досліджень перебувають країни з перехідною економікою, зокрема Україна, де після 2014 року було запроваджено антикорупційні реформи: створено НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС впроваджено систему ProZorro тощо. Попри прогрес у формуванні інституційної антикорупційної інфраструктури, звіт Європейської рахункової палати (ЕРА) засвідчує, що топ-корупція досі блокує економічну трансформацію країни [2].

Протягом 2016–2020 рр. структура бар'єрів для іноземного інвестора залишалась незмінною: високий рівень корупції, неререформована судова система, олігархізація ринків [2]. Така конфігурація створює стабільне інституційне середовище з низькою передбачуваністю, де відсутність конкуренції консервує неефективні корпоративні практики.

Результати досліджень підтверджують, що в умовах високої корупції домінують не ринкові переваги, а доступ до «адміністративного ресурсу», що знижує ефективність бізнесу, гальмує інновації, демотивує модернізацію. За оцінкою ЕРА, зрощення бізнесу з політичною владою нівелює конкуренцію, посилюючи клієнтелізм і економічне нерівноправ'я [2].

Україна традиційно демонструє нижчі позиції в глобальних рейтингах конкурентоспроможності через слабкість інститутів. За Глобальним індексом конкурентоспроможності 2019 року країна посіла лише 85-те місце з 141, а в компоненті «Інститути» перебувала серед аутсайдерів [4]. Для інвесторів це сигнал високих транзакційних ризиків. Більшість опитаних компаній називають саме корупцію основною перешкодою для входу на український ринок.

Огляд наявної літератури дає змогу зробити два ключові висновки. По-перше, науковий консенсус чітко підтверджує негативний вплив корупції на інвестиційну активність та конкурентне середовище. По-друге, незважаючи на значну кількість досліджень, залишається низка критичних аспектів: зокрема, відсутні моделі, що враховують післявоєнну специфіку відновлення, високі ризики неформального впливу та обмежений доступ до правосуддя. Недостатньо досліджено й динамічні ефекти – зокрема, як саме корупція

впливає на процес формування ринку в умовах розподілу міжнародної допомоги.

Запропоноване дослідження покликане сприяти закриттю цих прогалини шляхом комплексного поєднання кількісного та якісного аналізу, що дозволяє згенерувати як теоретичну новизну, так і практичні рекомендації для національної політики економічної безпеки.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є виявлення, обґрунтування та емпіричне оцінювання впливу корупції на рівень інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання України в умовах повоєнного економічного відновлення. Дослідження спрямоване на вироблення комплексних науково-практичних рішень для подолання інституційних деформацій, зумовлених корупційними практиками, та формування засад довгострокового інвестиційного зростання. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких завдань:

- здійснити критичний аналіз сучасних теоретичних підходів до вивчення взаємозв'язків між корупцією, інвестиційною активністю та конкурентним середовищем, виявити вузлові точки впливу корупційних механізмів на економічну поведінку суб'єктів господарювання;

- проаналізувати стан інституційної інфраструктури України крізь призму міжнародних індексів (CPI, WGI, Doing Business, GCI) та показників реального інвестиційного клімату, з урахуванням регіональної та міжкраїнної специфіки;

- побудувати економетричну модель оцінки впливу інституційної корупції на динаміку капіталовкладень і ключові параметри розвитку бізнесу, з урахуванням післявоєнного контексту та структурних обмежень;

- сформулювати рекомендації щодо зниження корупційного тиску та підвищення прозорості інституційного середовища, з акцентом на модернізацію антикорупційної політики, реформу судової системи, цифровізацію процедур і створення умов для чесної конкуренції у процесі повоевної реконструкції.

Виклад основного матеріалу дослідження. З позиції теоретичної економіки корупція виступає формою інституційної неефективності, яка генерує додаткові трансакційні витрати, викривляє ринкові сигнали та знижує ефективність ресурсного розподілу. У межах класичної мікроекономічної парадигми прийняття інвестиційних рішень залежить від очікуваної доходності та рівня ризику. Корупція підвищує невизначеність і ризики, запроваджуючи фактично «корупційний податок» на підприємницьку діяльність. Такий неформальний податок проявляється у вигляді хабарів, відкатів та інших незаконних платежів, необхідних для отримання дозволів, контрактів або захисту прав власності.

Унаслідок цього знижується чиста очікувана доходність інвестицій, а відповідно й привабливість інвестування в юрисдикції з високим рівнем корупції. Формально цю залежність можна описати як спадну функцію:

$$I = f(K, X), \quad \frac{\partial f}{\partial K} < 0$$

де I – обсяг інвестицій, K – рівень корупції (виражений, наприклад, через Індекс сприйняття корупції

або частку підприємств, що стикаються з вимоганням хабарів), X – вектор макроекономічних та структурних чинників.

Корупція впливає на інвестиційну привабливість країни через кілька ключових каналів:

1. Ерозія верховенства права і правової захищеності: інвестори побоюються, що у разі конфлікту з контрагентом або державою вони не отримають справедливого рішення через залежність судової системи від політичного впливу та корупції;

2. Погіршення якості інституційної інфраструктури: процедури отримання дозволів стають непрозорими й тривалими, виконання державних контрактів потребує додаткового «стимулювання», що збільшує вхідні бар'єри та операційні витрати;

3. Неефективний розподіл державних ресурсів: фінансування спрямовується не в напрямки з найбільшою соціальною віддачею, а туди, де суб'єкти здатні забезпечити найбільший «відкат», що призводить до хронічного недофінансування критичної інфраструктури, освіти, медицини тощо;

4. Негативний вплив на міжнародну репутацію: низькі позиції в рейтингах типу CPI або WGI спонукають інвесторів вимагати надмірну премію за ризик, що робить проєкти в Україні фінансово менш привабливими навіть за наявності високого потенціалу прибутковості.

Корупція суттєво підриває й конкурентоспроможність підприємств. У нормальних умовах конкурентоспроможність визначається здатністю забезпечити кращу якість, нижчі витрати, інноваційність і адаптивність до ринку. У корумпованій системі ці ринкові стимули спотворюються: фірми, які дотримуються чесних правил гри, програють тим, хто забезпечив собі доступ до «адміністративного ресурсу».

Наприклад, у сфері державних закупівель перевага часто залежить не від якості чи ціни пропозиції, а від близькості до недоброчесного управління. Це призводить до витіснення ефективних учасників з ринку, закріплення монополій і гальмування технологічного прогресу. Корупція також сприяє утворенню олігополій: фінансово-промислові групи, що контролюють регуляторні органи, створюють бар'єри для нових гравців – шляхом дискреційного ліцензування, фіскального тиску, упереджених перевірок або судових маніпуляцій.

Для малого та середнього бізнесу це означає обмежений доступ до ринків, неможливість масштабування та зниження інвестиційної активності. Історично в Україні сформувалась олігархічна модель економіки, у межах якої кілька груп контролюють ключові ринки (енергетика, металургія, транспорт) і використовують корупційні важелі для збереження домінування [2].

У таких умовах відсутні стимули до інновацій: немає сенсу інвестувати в модернізацію, якщо результат конкуренції визначається не ефективністю, а політичною наближеністю. Поточний повоевний період містить додаткові загрози: значні фінансові впливання у реконструкцію можуть бути перерозподілені в інтересах вузьких груп, якщо антикорупційні механізми не будуть ефективно функціонувати. У такому разі замість підвищення рівності можливостей, корупція ще більше посилює асиметрії у доступі до ресурсів та поглиблює структурну неефективність приватного сектору.

Таким чином, теоретичний аналіз дозволяє висунути наступну дослідницьку гіпотезу: корупція негативно впливає як на інвестиційну привабливість України, зменшуючи обсяги та ефективність інвестицій, так і на конкурентоспроможність її підприємств – через деформацію ринкових стимулів і підлив економічної мотивації до розвитку.

Для емпіричного аналізу впливу корупції в Україні було використано доступні статистичні дані та результати досліджень. Ключовими індикаторами виступають: (1) обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як маркер інвестиційної привабливості; (2) показники конкурентоспроможності та бізнес-середовища (зокрема позиція в глобальних рейтингах, продуктивність праці, частка малого та середнього бізнесу тощо); (3) індикатори рівня корупції (індекси сприйняття корупції, статистика діяльності антикорупційних органів, частка компаній, що повідомляють про випадки хабарництва тощо).

Динаміка інвестицій. Статистичні дані підтверджують високу чутливість обсягів інвестицій до рівня корупційних ризиків. Притік ПІІ в Україну протягом останніх десятиліть демонстрував значну варіативність залежно від політичної стабільності та якості інститутів. У періоди поступових реформ (наприклад, після 2015 року) обсяги інвестицій зростали, тоді як загострення корупційних скандалів або інституційна деградація призводили до їх відтоку.

Особливо показовим є період повномасштабної війни: у 2022 році на тлі високої невизначеності та зростання ризиків, пов'язаних із корупцією, чистий приплив ПІІ практично зник – за різними оцінками він становив лише 0,6–0,8 млрд дол. США, тоді як середній щорічний рівень протягом попереднього десятиліття становив близько 3 млрд дол. [6]. Інакше кажучи, в умовах глибокої кризи інвестори зайняли вибіжкову позицію, і вирішальну роль у цьому зіграли не лише бойові дії, а й сумніви щодо прозорості використання фінансових ресурсів в країні.

У 2023 році, з огляду на поступове посилення кризового управління та публічну демонстрацію антикорупційних зусиль, спостерігалось часткове відновлення довіри: обсяг ПІІ зріс до 4,2 млрд дол. США [6]. Водночас структура інвестицій засвідчила, що до 75% цього обсягу сформували реінвестовані прибутки компаній, які вже працюють в Україні (за даними НБУ на 2023 рік) [6]. Частка нових великих інвесторів залишалась обмеженою, що сигналізує про продовження настороженого ставлення з боку глобального капіталу.

Для порівняння: країни Центрально-Східної Європи зі співставними масштабами економіки щороку залучають десятки мільярдів доларів ПІІ, що свідчить про значний нереалізований потенціал України. Основні причини цього розриву криються в інституційних чинниках, передусім у високому рівні корупційних ризиків.

Слід підкреслити, що міжнародні фінансові організації й партнери пов'язують обсяги допомоги та інвестицій з прогресом України в антикорупційній політиці. ЄС та інші донори впровадили механізми умовності (conditionality), відповідно до яких фінансування проєктів відновлення прямо залежить від прозорості та підзвітності їх реалізації [2]. Зокрема, для повного доступу до зовнішніх фінансових ресурсів Україні необхідно гарантувати ефективну роботу антикоруп-

ційних інституцій та реальну невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення.

Інакше кажучи, зниження рівня корупції сприймається як передумова масштабного припливу інвестицій. Це підтверджується результатами опитувань: згідно з щорічними дослідженнями Європейської Бізнес Асоціації, починаючи з 2016 року іноземні інвестори послідовно називали корупцію та недовіру до судової системи серед головних бар'єрів для капіталовкладень в Україну [4]. Після 2022 року до них додалися воєнні ризики, однак саме подолання корупції вважається бізнесом ключовим фактором поліпшення інвестиційного клімату в післявоєнний період.

Конкурентоспроможність підприємств. Вплив корупції на мікрорівні проявляється через низку вимірюваних характеристик. Одним із ключових індикаторів є частка малого та середнього бізнесу (МСБ) в економіці та її динаміка. У країнах із розвиненим конкурентним середовищем МСБ генерує значну частку ВВП і створює більшість робочих місць. В Україні ж розвиток МСБ історично ускладнений через адміністративні бар'єри та корупційні побори на місцевому рівні.

Згідно з результатами опитувань підприємств, дозвільні процедури, інспекції, а також взаємодія з податковими й митними органами – це традиційні осередки побутової корупції, що формують потужний стримувальний ефект для малого бізнесу. Багато потенційних підприємців віддають перевагу тіньовій діяльності або штучному обмеженню масштабів бізнесу, щоб уникнути зайвої уваги з боку контролюючих органів. Такий ефект «пригнічення» знижує загальний рівень динамізму господарського середовища: великі гравці, які мають неформальні зв'язки з владою, фактично не відчують конкуренції з боку нових учасників.

Наслідком цього є зниження темпів оновлення економіки – зменшується кількість нових підприємств, сповільнюється технологічний прогрес. Інший важливий показник – продуктивність праці та загальна ефективність компаній. Корупція опосередковано впливає і на ці показники: компанії, які змушені витрачати ресурси на хабарі та «вирішення питань», мають менше можливостей для інвестування в модернізацію, навчання персоналу, дослідження й розробки. Управлінський ресурс витрачається на неефективну діяльність.

Дослідження, проведені в інших перехідних економіках, підтверджують статистично значущу обернену залежність між рівнем корупції та продуктивністю праці: компанії, які регулярно беруть участь у корупційних схемах, демонструють нижчу ефективність і капіталомісткість порівняно з аналогічними за розміром підприємствами, що діють прозоро. Імовірно, подібні тенденції характерні й для України. Хоча точних даних щодо рівня «фірмової» корупції в Україні бракує, непрямо на це вказують міжнародні оцінки якості корпоративного управління: українські компанії загалом характеризуються нижчою прозорістю та вищою залежністю від персональних зв'язків, ніж компанії країн Східної Європи з нижчим рівнем корупції.

Також варто відзначити вплив корупції на галузеву структуру економіки. В умовах високої корупційної ренти капітал тяжіє до секторів із доступом до адміністративних привілеїв – природні монополії, сировинні галузі, державні закупівлі. Натомість сектори з вищим рівнем конкуренції (інновації, ІТ, складне

машинобудування, послуги з доданою вартістю) залишаються недофінансованими. В Україні частка високотехнологічного експорту та складного виробництва залишається низькою, що частково пов'язано з тим, що підприємці орієнтувались на «безпечніші» сфери – нерухомість, торгівлю, видобуток корисних копалин – тобто ті, де можна використовувати адміністративний вплив для захисту своїх інтересів.

Це суттєво гальмує підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі: замість орієнтації на інновації й зростання продуктивності, економіка фокусується на утилізації контрольованих ресурсів.

Моделювання та кількісні результати. Для глибшої оцінки впливу корупції на інвестиції та темпи економічного зростання в Україні доцільно звернутися до результатів багатовимірного економетричного аналізу, представленого у попередніх дослідженнях. Зокрема, у дослідженні Міжнародного валютного фонду на основі панельної регресії для вибірки з 136 країн, включно з Україною, оцінено залежність між рівнем корупції (за індексом ICRG) та динамікою інвестиційної активності [4]. Результати свідчать, що зниження корупції на один пункт за шкалою ICRG асоціюється зі збільшенням обсягів інвестицій приблизно на 4 в. п. щороку – при збереженні інших умов незмінними.

Для України, з урахуванням її поточної інституційної ситуації, це означає, що підвищення рівня інституційної якості до рівня Польщі чи Румунії (еквівалентне зростання ICRG на 2–2,5 пункту) могло б забезпечити прискорення щорічного приросту інвестицій на 8–10%. Цей ефект – сутісний не лише з точки зору абсолютного приросту капіталу, але й як ключовий фактор подолання структурної стагнації.

Довгострокові сценарії МВФ додатково підкреслюють роль інституційної модернізації у прискоренні соціально-економічної конвергенції України з ЄС. У базовому сценарії, за умов збереження високого рівня корупції, ВВП на душу населення України до 2040 року становитиме лише 30% від середнього по ЄС. Натомість у разі ефективно реалізації антикорупційних реформ цей показник може перевищити 50% [5]. Такий розрив у потенційній динаміці підтверджує макроекономічну вагу боротьби з корупцією як детермінанти розвитку.

Оцінити кількісний вплив корупції на конкурентоспроможність бізнесу значно складніше через опосередкований характер впливу. Проте наявні дані дозволяють простежити тісний зв'язок між показниками інституційної якості та компонентами глобальних рейтингів конкурентоспроможності. Кореляція між субіндексом «Institutions» у рейтингу WEF та загальним індексом конкурентоспроможності становить близько 0,8 у середньому по країнах. У випадку України це співвідношення також підтверджується історичною динамікою: з 2013 по 2019 рік країна покращила свої позиції в рейтингу Doing Business Світового банку з 84-го до 71-го місця, зокрема завдяки реформам у сферах реєстрації бізнесу, дозвільних процедур та електронного адміністрування.

Попри часткове уповільнення цього прогресу в наступні роки, приклад свідчить про високу чутливість міжнародної оцінки бізнес-середовища до інституційних реформ. Водночас, регрес або стагнація реформ,

як правило, миттєво фіксується у негативній динаміці позицій країни. Зокрема, у Глобальному індексі конкурентоспроможності 2019 року Україна опустилася до 85-го місця, втративши бали саме в компоненті «інституційне середовище», де основними бар'єрами були визначені корупція, політична нестабільність і неефективне врядування [прим.: WEF GCR 2019, Ukraine profile].

Якісні свідчення. Окрім кількісних показників, надзвичайно важливими для розуміння впливу корупції залишаються оцінки та очікування безпосередніх учасників економічного процесу – українських підприємців і міжнародних інвесторів. У 2023 році, на етапі формування бачення повоєнного економічного відновлення, було проведено низку стратегічних дискусій та круглих столів за участю бізнесу, громадськості та експертного середовища (у рамках діяльності Комісії CSIS з питань відновлення України). Їх результати виявили практично однакову позицію: без радикального зниження рівня корупції та зміцнення інституційної доброчесності масштабні приватні інвестиції залишатимуться фрагментарними та обережними [4].

Міжнародні інвестори прямо зазначають: їх готовність до довгострокових вкладень в Україну безпосередньо залежить від гарантій прозорості, підзвітності та захисту прав власності. У якості пріоритетних умов вони називають: створення незалежного наглядового механізму за розподілом фінансових потоків; наявність інструментів страхування політичних і корупційних ризиків; ефективне, незалежне правосуддя. Частину цих умов вже частково реалізовано: запроваджено публічні цифрові платформи моніторингу відновлювальних проєктів; триває розробка спеціальних гарантійних схем для інвесторів у секторах підвищеного ризику.

Однак ключовим запитом залишається структурна трансформація національних інституцій – насамперед судової та правоохоронної систем, механізмів антикорупційного контролю й цифровізації державного управління. Саме ці кроки, на думку переважної більшості учасників ринку, є основоположними для зниження корупційного тиску, підвищення довіри та повернення економіки до зони передбачуваності.

Символічно, що повоєнний етап розвитку країни відкриває унікальне «вікно можливостей» для антикорупційного прориву. Висока ставка – сотні мільярдів доларів міжнародної допомоги та приватних інвестицій – зумовлює жорсткі вимоги з боку міжнародних партнерів і суспільства щодо незворотності реформ. Корупційні скандали 2023 року, які набули розголосу навіть в умовах активної фази війни, викликали миттєву реакцію: було звільнено посадовців, відкрито провадження, запроваджено нові правила звітності [6]. Це свідчить про формування у суспільстві «нової нетерпимості» до звичних корупційних моделей.

Український бізнес також демонструє готовність до трансформації – дедалі частіше публічно озвучується вимога до «прозорих правил гри», відсутності «тіньових надбавок» і політичної лояльності як умов отримання контрактів. Бізнес розуміє: без очищення ринку й створення рівних умов для конкуренції ні внутрішній, ні зовнішній капітал не буде працювати на розвиток.

Таким чином, саме антикорупційна політика – в широкому інституційному розумінні – має стати стратегічною віссю економічного відновлення. Її успіш-

ність визначатиме не лише обсяг залучених інвестицій, а й якість структурних перетворень, інноваційну динаміку та конкурентну здатність українських компаній у глобальному контексті.

Висновки. Результати дослідження однозначно підтверджують: корупція є не просто фоном, а активним гальмом інвестиційного зростання і трансформації конкурентного середовища в Україні. Її руйнівний вплив посилюється в умовах післявоєнного відновлення, коли кожна гривня і кожен інституційний крок набувають екзистенційного значення для майбутнього держави.

По-перше, високий рівень корупції призводить до масштабного недоотримання інвестицій. Для глобального капіталу Україна залишається високоризиковою юрисдикцією, де бракує не лише правових гарантій, але й довіри до інститутів. За оцінками МВФ, навіть помірне покращення індексів сприйняття корупції здатне забезпечити додаткові 8–10 в. п. щорічного приросту інвестицій.

По-друге, корупція веде до системного викривлення конкуренції, коли ресурси та ринки розподіляються не через ефективність і продуктивність, а через доступ до владних рішень. Це породжує деформацію інноваційного ландшафту, уповільнення індустріального оновлення та відтік підприємницької ініціативи за межі країни.

По-третє, корупція закріплює інституційну слабкість: у державі формується петля зворотного зв'язку, в якій слабка відповідальність посилює недовіру, а недо-

віра – уникає інвестування, що, врешті-решт, консервує існуючі неефективні практики.

Щоб розірвати це замкнене коло, необхідна координація дій за п'ятьма критичними напрямками:

1. Інституційна реанімація судової системи. Судова реформа повинна перейти у фазу незворотності: чесні конкурси, незалежне фінансування, реальний контроль якості правосуддя.

2. Революція прозорості у відновленні. Прозорість має стати інфраструктурою: цифрові платформи публічного контролю над фінансами, підрядниками, термінами, вартістю – обов'язкові.

3. Цифрова дерегуляція. Всі адміністративні сервіси – в електронну форму. Чим менше ручного управління, тим менше корупційних «вікон».

4. Деолігархізація як економічна рівність. Не декларативна, а практична деолігархізація: демонтаж привілеїв, вивід регулятора з-під політичного впливу, пріоритет доступу до ринку для МСП.

5. Міжнародна інтеграція – як якор реформ. Реформи повинні бути закріплені через механізми умовного фінансування, антикорупційних бенчмарків, технічної допомоги від ЄС та OECD.

Таким чином, відновлення України – це випробування, у якому від перемоги над корупцією залежить не лише обсяг інвестицій, а й здатність країни відбутися як рівноправний, конкурентний і передбачуваний економічний суб'єкт. Відповідальність за цю трансформацію лежить не лише на державі, а й на бізнесі, громадянському суспільстві та міжнародних партнерах.

Список використаних джерел:

1. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29>
2. European Court of Auditors. Reducing grand corruption in Ukraine: several EU initiatives, but still insufficient results. Special Report No. 23, 2021. Офіційний Сайт ЄСА URL: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/ukraine-23-2021/en/> (дата звернення: 28.04.2025).
3. Cole J. Calls for Anti-Corruption in Ukraine's Post-War Rebuild. Офіційний веб-сайт Центру дослідження корупції та організованої злочинності. URL: <https://www.occrp.org/en/news/calls-for-anti-corruption-in-ukraines-post-war-rebuild> (дата звернення: 28.04.2025).
4. Lohsen A., Fenton N. Corruption and Private Sector Investment in Ukraine's Reconstruction. Офіційний веб-сайт Центру стратегічних та міжнародних досліджень URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/221108_Lohsen_anti_corruption.pdf (дата звернення: 28.04.2025).
5. International Monetary Fund. Ukraine: Selected Issues. IMF Country Report No. 17/84, April 2017 Офіційний веб-сайт Міжнародного Валютного Фонду URL: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2017/cr1784.ashx> (дата звернення: 28.04.2025).
6. Ніколюк Ю. М. Лопатовська О. О. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.164.175>
7. Самодай, В., Ковтун, Г. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. *Економіка та суспільство*, 2023. № (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>
8. Transparency International Україна. Україна в Індексі сприйняття корупції 2024. Офіційний веб-сайт Transparency International Ukraine URL: <https://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення: 28.04.2025).
9. Transparency International Україна. Українці більше бояться корупції у майбутній відбудові, ніж війни – соціологічне опитування. Офіційний веб-сайт Transparency International Ukraine URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/ukrainians-fear-corruption-in-future-reconstruction-more-than-war-sociological-survey> (дата звернення: 28.04.2025).
10. UNCTAD. World Investment Report 2024 – Country Fact Sheet: Ukraine. Офіційний веб-сайт Lloyds Bank URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/ukraine/investment> (дата звернення: 28.04.2025).

References:

1. Gulak O. V., Kurylo V. I., Dubchak L. M. (2021) Do pytannya pro shliahy podolannya koruptsii v Ukraini [To the question of ways to overcome corruption in Ukraine]. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*, № 1. pp. 196–201. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29> (in Ukrainian).
2. European Court of Auditors. Reducing grand corruption in Ukraine: several EU initiatives, but still insufficient results. Special Report No. 23, 2021. European Court of Auditors Official website. Available at: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/ukraine-23-2021/en/>
3. Cole J. Calls for Anti-Corruption in Ukraine's Post-War Rebuild. OCCRP Official website. Available at: <https://www.occrp.org/en/news/calls-for-anti-corruption-in-ukraines-post-war-rebuild> (Accessed April 28, 2025).

4. Lohsen A., Fenton N. Corruption and Private Sector Investment in Ukraine's Reconstruction CSIS Official website. Available at: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/221108_Lohsen_anti_corruption.pdf (Accessed April 28, 2025).
5. International Monetary Fund. Ukraine: Selected Issues. IMF Country Report No. 17/84, April 2017. IMF Official website. Available at: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2017/cr1784.ashx> (Accessed April 28, 2025).
6. Nikolchuk Yu. and Lopatovska O. (2023) Investytsiina pryvablyvist Ukrainy: osnovni tendentsii, problemy ta kliuchovi vektory vyryshennia [Investment attractiveness of Ukraine: main trends, problems and key vectors of solution]. *Innovation and Sustainability*. № 1. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.164.175> (in Ukrainian)
7. Samodai, V., Kovtun, G. (2023). Koruptsia: zagrozy ta naslidky dlya sotsiumu [Corruption: threats and consequences for society]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67> (in Ukrainian)
8. Transparency International Ukraine. Ukraine in the Corruption Perceptions Index 2024 Transparency International Ukraine Official website. Available at: <https://cpi.ti-ukraine.org> (Accessed April 28, 2025).
9. Transparency International Ukraine. Ukrainians fear corruption in future reconstruction more than war – sociological survey Official website. Available at: <https://ti-ukraine.org/en/news/ukrainians-fear-corruption-in-future-reconstruction-more-than-war-sociological-survey/> (Accessed April 28, 2025).
10. UNCTAD. World Investment Report 2024 – Country Fact Sheet: Ukraine. Lloyds Bank Official website. Available at: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/ukraine/investment> (Accessed April 28, 2025).